

Norge skulle bli verdensledende på vindkraft til havs. Nå ligger næringen nede for telling.

PRØVEMØLLE: I alt slags ruskevær, helt alene, flyter vindturbinen ved Kollsnes i Øygarden. Går det slik bergensfirmaet Sway håper, blir produktet å se i store vindmølleparker utenfor Japan. Men skjærene i sjøen er mange. For få år

SØNDAGSSAKEN

KJETIL GILLESVIK
EIRIK BREKKE (foto)
kjetil.gillesvik@bt.no

På havet utenfor Øygarden flyter en ny vindturbin utviklet av bergensfirmaet Sway. Går det slik daglig leder Michal Forland håper, blir dette produktet å finne i japanske farvann. Etter atomkraftulykken i Fukushima i 2011 satser landet hardt på vindkraft til havs.

–Vi har alle forutsetninger for å lykkes på dette markedet. Gjennom oljeindustrien har vi opparbeidet oss et stort forsprang på undervannsteknologi, sier Forland.

Han mener det dype farvannet utenfor Japan gir oss et ekstra fortrinn sammenliknet med konkurrentene. Likevel er han ikke optimistisk med tanke på å lykkes. Årsaken er et sterkt søkelys på olje og gass, manglende vilje fra politisk hold til å satse og et ikke-eksisterende hjemmemarked.

–Det er tungt å jobbe internasjonalt fordi de fleste land ønsker å utvikle sin egen leverandøriindustri. Hadde vi hatt vindparker i vårt eget farvann, ville vi kunne utviklet en ferdig demonstrert teknologi på hjemmebane. Da kunne vi gå rett ut

på det internasjonale markedet og solgt den, sier Forland.

Han ser en vanskelig fremtid for bransjen.

–Jeg tror mange aktører i bransjen kommer til å forsvinne til utlandet.

Optimisme

Du skal ikke langt tilbake før tonen var helt motsatt. Året er 2010. Vinteren er i ferd med å slippe taket og statsrådene Trond Giske og Terje Riis-Johansen kaller inn til pressekonferanse sammen med energi selskapet General Electric. De smiler fra øre til øre, kan avisen Nationen melde. Så har de også gode nyheter å presentere.

Amerikanerne lover å investere 600 millioner kroner på offshore vindteknologi i Norge, noe som vil gi 100 nye arbeidsplasser.

«Det er størrelse og perspektiv på dette. Norge skal på sikt bli verdensledende på offshorevind», lovet daværende olje- og energiminister Terje Riis-Johansen.

Trond Giske var heller ikke snau:

Skulle forsyne Europa

«Det er noen ganger i politikken man føler man er med på noe som er virkelig retningsgivende. Norge skal være med

fakta grønne sertifikater

- Markedsbasert støtteordning i Norge og Sverige for utbygging av fornybar energi. Ble innført i 2012, og pålegger strømleverandører å kjøpe elsertifikater.
- Sertifikatene utstedes av NVE, som gir dem til selskap som har rettskraftige konsesjoner på å bygge fornybar energi.
- Norge og Sverige har målsetting om å bygge ut 26,4 TWh innen 2020. Norge finansierer halvparten av sertifikatene. Utbyggingen skjer i det landet hvor det er billigst å bygge.
- Ordningen er teknologinøytral. Det vil si at den ikke skiller på ulike produksjonsteknikker.

på det neste store industrieventyret til havs».

To år tidligere hadde Energirådet på oppdrag fra daværende olje- og energiminister Åslaug Haga (Sp) kommet med en krystallklar anbefaling om å satse på offshore vind. Ved å bruke vår erfaring fra olje- og gassektoren kunne vi skape oss et nytt industrieventyr. Konklusjonen var følgende: Norge burde ta mål av seg å dekke 20 prosent av markedet for fornybar energi i EU. Halvparten av den nye kraften kunne hentes fra offshorevind.

Det ble videre anbefalte å bygge ut minimum tre til fem store vindparker innen 2020–2025. At prislappen ble anslått til et sted mellom 100 og 220 milliarder kroner så ikke ut til å bekymre statsråd Åslaug Haga. Ifølge Dagsavisen var hun begeistret over perspektivene.

«Vi er et av få land i Europa som har mulighet til å bli stor eksportør av fornybar energi. Da er det miljømessig riktig å gå inn,» sa Haga.

Store visjoner

Klima preget samfunnsdebatten, og en rekke selskaper fulgte opp med å satse på havvind. Et av dem var Vestavind, en allianse av syv kraftselskaper på Vestlandet.

I 2009 fikk Vestavind konsesjon til å bygge ut landets første vindmøllepark til havs utenfor Sandøy kommune i Møre og Romsdal. Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen var på plass da planene ble presentert på en pressekonferanse i Ålesund. Med sine 78 vindmøller ville den nye vindparken ha en prislapp på syv milliarder kroner. Ifølge NTB skulle regningen tas av norske skattebetalere, enten i form av økt strømregning eller subsidier.

–Borten Moe har sviktet

Men det sluttet ikke med det. En offensiv Riis-Johansen varslet ytterligere satsing.

«Dette blir et stort, offshore vindkraftverk. Vi ønsker å vinne noe erfaring før vi eventuelt vurderer en utbygging av Havsul II. Samtidig lukker vi ikke for offshore vindkraftprosjekter andre steder i landet i påvente av denne erfaringen.»

Tre år senere har realitetene inntatt BKK-huset på Kokstad hvor Vestavind har sin base. 210 millioner kroner er brukt på prosjektet, organisasjonen er bygget kraftig ned, alle ingeniørene er sagt opp.

Daglig leder Anne Grete Ellingsen er slett ikke fornøyd. Hun mener at olje- og energiminister Ola Bor-

Fra full storm til laber bris

November 2007

«Vindkraft til havs har enormt potensial. Det røffe klimaet utenfor kan bli en velsignelse for fremtidens energiproduksjon,» sier Åslaug Haga til DN.

Mai 2008

Energirådet anbefaler Norge å bygge ut 40 TWh offshorevindkraft innen 2025. Regningen anslås til et sted mellom 100 og 220 milliarder kroner.

Juni 2008

Vestavind får konsesjon på å bygge ut Norges første vindmøllepark. Men ambisjonene er større. NVE avslår to av tre konsesjonssøknader fra Vestavind.

siden snakket norske politikere om at havvind skulle bli vårt nye industrieventyr, men så steg oljeprisene, og vi fant nye oljefelt.

FINT BESØK: Statsrådene har de siste årene valgfartet til norske havvindprosjekter de siste årene. I juni i fjor var næringsminister Trond Giske på besøk og pressen var selvsagt invitert.

ten Moe har sviktet dem.

–Det er en dramatisk forskjell på fornybar energipolitikken som Åslaug Haga og Terje Riis-Johannesen førte, kontra den Ola Borten Moe nå fører. Vi hadde et berettiget håp om at markedsintroduksjonsordningen som Enova nå forvalter, skulle gi tilstrekkelige rammer for å teste ut ny teknologi for offshore vind i en testpark, men dessverre ble rammene som ble vedtatt nå i sommer for små.

–Ola Borten Moe er svært offensiv på oljeindustriens vegne, men dessverre passiv

med hensyn til den industrielle rollen Norge kan spille i et stort Nordsjø-marked for offshore vind, fortsetter Ellingsen.

Nedturen

I årets statsbudsjett varslet Olje- og energidepartementet at grunnlaget for utbygging av norske offshore vindmølleparker vil være markedsprisen for kraft og inntekter fra elsertifikater, også omtalt som grønne sertifikater.

–Du klarer ikke å finansiere disse prosjektene med grønne sertifikater, ordningen finansierer kun utprøvd og

kjent teknologi, sier Ellingsen.

Det skulle bare gå halvannet år fra Giske og Riis-Johansen med brask om bram feiret General Electrics investering, til satsingen ble lagt ned i september 2011. Til Dagens Næringsliv forteller GEs nordensjef, Eystein Aspesletten, at den viktigste årsaken til at de legger ned i Norge er at det ikke finnes noe hjemmemarked.

Også Aker Solutions har trukket seg ut av offshore vind, mens bergenske selskap som Vestavind, Sway og OWEC Tower i 2011 leverte et samlet underskudd på over 90 millioner kroner.

–Det finnes gode støtteordninger for utviklingsprosjekter innen havvind, men vi trenger et marked også i Norge. Det har vi ikke i dag, sier Bjørn Fjeld i OWEC Tower, en bedrift som designer fundament for havvindmølle.

–At vi skal bli verdensledende innen denne bransjen er helt utopi, mener Asle Lygre. Han er daglig leder i Arena Now, en bergensbasert interesseorganisasjon for bedrifter som vil satse på offshore vind.

Rømmer næringen

Lygre forteller at stadig flere rømmer næringen til fordel for jobber innen olje- og gass. Noe

av skylden legger han på politikere som aldri fulgte opp lovnadene sine.

–Det vil nok alltid være noen som driver med havvind, men over tid vil det være begrensende. Vi må ha egne vindparker hvor vi kan få prøvd ut installasjonene våre, hvis dette skal bli en stor eksportnæring.

Ola Borten Moe overlater til sin politiske rådgiver Ivar Vigdenes å kommentere saken.

–Offshore vind må konkurrere med de andre på pris, sier han bastant.

–Havvind er i dag ikke en konkurransedyktig energiform. Hva tenker du om de som mener vi ikke kan konkurrere internasjonalt uten et hjemmemarked?

– Det er godt mulig å få kontrakter i internasjonalt farvann, sier Vigdenes.

Usikre tider

Hos Vestavind på Kokstad har de ikke gitt opp troen på å få realisert Norges første vindmøllepark. Nå jakter de en oljepartner. For ved å inngå som en del av strømforsyningen til et olje og gassanlegg vil de kunne komme inn under det svært gunstige petroleumsskatteregimet. Det

vil gjøre prosjektet lønnsomt.

–Hvis dette gir nødvendig avkastning, så åpner noen nye dører seg, sier direktør Anne Grete Ellingsen.

–Er det en fare for at dere ikke lykkes?

– Det er alltid det.

Direktør i Sway Michal Forland mener rammebetingelsene må bedres.

– For å teste og kommersialisere ny teknologi, kreves en sterk medvirkning fra industrien og private investorer. Det har vist seg krevende å få til.

– Derfor trenger vi et eget statlig selskap som investere i utviklingsprosjekter, og fokuserer på nye energiformer.

– Så dere ønsker sugerøret enda lenger ned i statskassen?

– I Storbritannia har man etablert et delstatlig selskap som kun driver med vind. Dette vil på sikt sette den britiske vindindustrien i førersetet. □

– Selv om det er bedre avkastning i olje nå, så burde det være mulig å tenke to tanker på en gang slik at vi ruster oss best mulig til fremtiden, mener Forland.

Jeg tror mange aktører kommer til å forsvinne

MICHAL FORLAND, DAGLIG LEDER

Oktober 2009

Verdens nest største aktør innen vindenergi, GE Energy, kjøper det trønderske selskapet ScanWind. Varsler stortilt satsing på det norske markedet.

Februar 2010

Statlige Enova støtter det bergensbaserte selskapet Sway AS med 137 millioner kroner for å demonstrere en ny prototyp offshore vindturbin.

August 2010

Aker Verdal inngår kontrakt om å levere stålunderstellet på tysk vindmøllepark. – Et gjennombrudd for vår teknologi, jubler verftsdirektør Nina Tronstad.

September 2010

Næringsminister Trond Giske varsler at vi står overfor et vindkrafteventyr. – Vi er verdensmestre i omstilling, sier han på en konferanse i Rogaland.

MÅ SATSE: – Hvis vi ikke henger med på teknologiutviklingen innen fornybar energi, greier vi ikke å hoppe på toget når oljealderen er forbi, sier tidligere olje- og energiminister Åslaug Haga. Hun mener det er på høy tid å bygge vindkraft til havs. FOTO: MORTEN UGLUM, AFTENPOSTEN

Åslaug Haga ville satse på vindkraft til havs. Nå sier hun at hun ikke forstår seg på Ola Borten Moe.

– Jeg har ikke noe godt svar på hvordan det kan være så store forskjeller mellom meg og Borten Moe, sier tidligere olje- og energiminister Åslaug Haga. Den tidligere lederen av Senterpartiet legger derimot ikke skjul på at hun er skuffet over sin etterfølger. I løpet av de ni månedene Haga var olje- og energiminister markerte hun seg gjennom en aktiv satsing på fornybar energi, og da spesielt havvind.

–Jeg mener fortsatt Norge bør ha ambisjoner både om å være en ledende teknologileverandør, samt være en betydelig produsent av offshorevind. Det gir Norge mange muligheter, spesielt industrielt. Vi må være opptatt av å skape et mer mangfoldig industrimiljø enn bare olje og gass.

Partiuenighet

– Din etterfølger Ola Borten Moe har uttalt: «Det er ikke noen vits for meg å bruke mange skattemilliarder til å bygge en vindfarm til havs bare for at den skal ligge til havs.» Forgjengeren Terje Riis-Johansen fulgte din linje

Spørsmålet er om vi skal være en energinasjon også etter oljen

ÅSLAUG HAGA, TIDLIGERE MINISTER

og sa vi skulle bli verdensledende på offshorevind. Hvordan kan det være så stor forskjell på tre statsråder fra samme parti?

–Jeg har ikke noe godt svar på det. Jeg mener det å satse på fornybar energi, og da offshorevind spesielt, er godt i tråd med ambisjonene til det rød-grønne prosjektet.

–Hva sier Senterpartiets partiprogram?

–Jeg mener jeg holdt meg godt innenfor partiprogrammet. Men jeg kan ikke uttale meg hvordan partiet tenker i dag.

–Er du skuffet over Borten Moes linje?

–Jeg har sluttet å bruke slike ord. Men jeg tror det hadde vært klokt for landet å ha en mer offensiv politikk på dette området. Riktignok har det en kostnads-

side ved seg nå, men jeg tror den langsiktige verdien vil være enormt stor.

– Jerntriangel

Åslaug Haga er i disse dager aktuell med boken «Rødgrønn – slik jeg ser det». Der tar hun et oppgjør med embetsverket i de tre mektigste departementene

olje- og energi, finans og Statsministerens kontor – som hun omtaler som et jerntriangel.

–Embetsverket tenker ofte veldig likt. Hvis du da kommer inn som statsråd og har nye tanker, er det krevende å bryne seg på embetsverket.

– Hvordan tenker de?

–Oppmerksomheten er på olje og gass. De er først og fremst opptatt av kontantstrømmen til statsbudsjettet, sier Haga og legger til:

–Men det er fullt mulig å få til endring. Egentlig finnes det ikke sterke embetsverk, bare svake politikere.

–Nasjonen har gjort nye olje- og gassfunn, tjener store penger på denne næringen, mens leverandøriindustrien har mer enn nok å gjøre. Hvorfor satse på en mindre lønnsom vindkraftnæring?

–Spørsmålet er om vi skal være en energinasjon også etter oljen. Det valget gjør vi delvis i dag. Hvis vi ikke henger med på teknologiutviklingen innen fornybar energi, greier vi ikke å hoppe på toget når oljealderen er forbi.

– Politisk rådgiver i OED, Ivar Vigdenes, sier regjeringen gjennom de grønne sertifikatene har iverksatt en historisk satsing på fornybar energi?

–De grønne sertifikatene er viktige, men det en ikke oppnår med dem er den tunge teknologiutviklingen. I sertifikatene ligger det at en satser på de prosjektene som er på marginene økonomisk. Et sånt system blir aldri offensivt i forhold til teknologiutvikling.

Refses støttereget

Åslaug Haga er ved siden av sin jobb som leder for Norsk Luftambulanses styremedlem i Vestavind Offshore. I sin nye bok omtaler hun prosjektet Havsul, som kan bli Norges første vindpark til havs. Haga er ikke nådig mot det norske støttereget.

«Vestavinds problem er at Havsul-prosjektet ligger i feil land. Vi har regnet og regnet, og beregningene viser at prosjektet ville vært lønnsomt i land vi liker å sammenligne oss med, som Storbritannia, Tyskland og Danmark. Men ikke i Norge. Synd for oss,» skriver hun.

–Tror du Vestavinds havmølepark Havsul blir en realitet?

–Jeg håper det. Jeg håper det.

Stortinget ble ikke advart

I et internt notat advarte Justisdepartementet mot forsinkelser og kostnadsoverskridelser i nødnettutbyggingen.

►nødnettet

HENNING CARR EKROLL
henning.ekroll@aftenposten.no

– Vi er blitt ført bak lyset, sier tidligere nestleder av Stortingets justiskomiteé.

I desember 2004 ga Stortinget støtte til at det skulle bygges ut et felles digitalt nødsamband for politi, brannvesen og helse i Norge. Den gang var planen at systemet skulle stå klart i 2009 til en pris av 3,6 milliarder kroner.

Åtte år senere er prisen økt til 6 milliarder kroner – og hele prosjektet er ikke ferdig før i 2015.

Advarte om problemer

Men allerede i januar 2005, bare uker etter vedtaket i Stortinget og nesten to år før kontrakten om utbyggingen ble underskrevet, forutså Justisdepartementet at disse problemene kunne oppstå. I et internt notat Aftenposten har fått tilgang til, står det:

«Erfaringene fra andre land tilsier at det skal svært lite til for at prosjektets tidsrammer og kostnad overskrives»

Denne informasjonen fikk aldri Stortinget. Heller ikke i 2006, da Stortinget godkjente kontraktinngåelsen. Senere skulle det vise seg at det var nettopp disse problemene som dukket opp.

Verken Trond Helleland (H), leder i justiskomiteen, eller komiteens nestleder, Jan Arild Ellingsen (Frp), hørte noen gang slike advarsler.

– Jeg kan ikke huske at vi ble forelagt noe slikt. Og hadde vi blitt det, så ville vi nok vært enda mer tilbakeholdne. Pris, kapasitet og fremdrift var blant våre største bekymringer, sier Ellingsen

Fra første dag i utbyggingen fikk Siemens store problemer med å levere det de skulle, og Motorola overtok kontrakten.

– Ga det jeg hadde

Odd Einar Dørum (V) var justisminister da Stortinget vedtok nødnettutbyggingen i 2004, og var sterk tilhenger av byggingen. Han mener at han ga informasjonen han hadde tilgjengelig.

– Er du trygg på at Stortinget hadde et godt nok beslutningsgrunnlag da de vedtok å bygge ut nødnettet?

–Stortinget hadde det grunnlaget som vi kunne legge frem den gang, sier Dørum.

September 2011

General Electrics legger ned sin prestisjesatsing på havvind i Norge. Selskapet klager over manglende utsikter til et norsk hjemmemarked.

Mars 2011

–Det er ikke noen vits for meg å bruke mange skattemilliarder til å bygge en vindfarm til havs bare for at den skal ligge til havs, sier Ola Borten Moe til Stavanger Aftenblad.

Oktober 2012

Statoil og Statkraft kjøper opp det britiske havvindprosjektet Dudgeon. Samme uke legger regjeringen frem et statsbudsjett med begrensede støtteordninger for norsk havvind.

